

dr. TOMISLAV ŠOLA

MUZEJI I RAZVOJ

posebni otisak OSJECKI ZBORNIK 21

OSIJEK, 1991.

UDK 069.01

MUZEJI I RAZVOJ

Cjelokupna povijest muzejske institucije pokazuje da o stvarnoj instituciji možemo govoriti tek posljednja dva stoljeca. Muzej je cjelovit radni proces reguliran zakonom na osnovu dominantnih osobina tog procesa i mjesta kojeg mu zajednica, odnosno njena kulturna politika određuje. Kako muzejska ustanova nije podložna brzim promjenama, rijetko ce i u svijetu postojati legislativa koja je duhom i prakticnim zahtjevima ispred institucija koje regulira. Ukratko, obicno je rijec o kongruenciji koja ostavlja premalo napregnutosti s bilo koje strane. Vidjet cemo, naime, da iole ozbiljna analiza problematizira taj odnos videci u njemu ocitu potvrdu ili za tezu da je važnost muzeja nedovoljno prepoznata ili pak da muzeji ne obavljaju strucni i društveni zadatak kakav je sažet u legislative.

No, bilo kako bilo, osim neke uopcene obveze iz koje bi implicite mogao proizlaziti efekt relevantan za razvojne sile društva, muzej je ostavljen tradicionalnom poimanju kulture kao mjesto mahom suviše važno i uzvišeno da mu se određuju definicijom neki cvrsci društveni zadaci. U protorazdoblju svojeg nastanka (nazovimo to muzejima I. vala) muzej u današnjem smislu nije postojao, te analize imaju vrijednost tek kao istraživanje fenomenologije koja je stvorila muzeje.

Dakle, tad nisu mogle postojati niti definicije. Racionalizam koji je kulminirao u usponu industrijske revolucije podrazumijevao je znanstvenu tocnost i vrlo uvažavao klasifikaciju. Ta civilizacija II. vala stvorila je svoje muzeje, moderne muzejske ustanove, koje predstavljaju i danas važecu muzeološku sintagmu, i pripadajuće definicije. Bar kad je rijec o tzv. Zapadu, o civilizaciji III. vala, svijet se nalazi u jednoj preostaloj konstanti: stalnoj dramaticnoj mijeni. Muzejska djelatnost je povijesnim okolnostima, samom svojom prirodom i društvenom inercijom u zaostatku za vecinom drugih profesija. Njen ulazak u III. razvojni val, što bi trebalo postati i njenim vlastitim atributom,⁽¹⁾ nešto je usporen, ali budućnost muzeja, — ona čiji početak sada proživljavamo, počela je prije kojih dvadesetak godina patentom ekomuzeja. Time su muzeji ušli u fazu vlastitog razvoja kojeg, bar na početku označava ponovni gubitak definicije. To je znak kriznog stanja institucije, onog perioda transformacije kad se jedan kvalitet, kroz sve uzlete i otpore pretvara u novi. Rangirati ih više ili niže, određivati što je napredno a što nazadno, pripada pozitivizmu preslikanom iz totalitarnih političkih sistema, a manje logici koju bi sugerirao život. Novina se afirmira kao postupno mijenjanje odnosa, a ne kao revolucijski skok koji bi dezavuirao prošlo profesionalno iskustvo. Uzmemo li za primjer inovaciju ekomuzeja (iako nisu jedina novost muzejske djelatnosti) bit će očito da u biti tog prijedloga ne leži radikalizam koji bi nametao novi model. Štoviše, mišljenje "u modelima" u suprotnosti je same ideje reformiranog muzeja. Glavna inspiracijska točka — bar novih muzeja — treba po tome biti identitet na osnovu kojeg muzej nastaje i kojem treba služiti. Rezultat uvijekdrugačijih potreba različitih identiteta mora biti i uvijek drugačiji muzej. I na kraju — a to je poanta logike koju cijeloj djelatnosti sugeriraju ekomuzeji, muzej mora služiti zajednici u najboljem smislu te riječi; ne samo njenom prestižu i ponosu, ne samo ukrasu i hvali njenih dometa, glorifikaciji njene (ponosne) povijesti — nego njenom razvoju. Definicije muzejske institucije nisu, sve do nedavno, spominjale razvoj. Često spominjani Okrugli stol u Santiago de Chile (Unesco, 1973.) ⁽²⁾ na kojem se po prvi put govorilo o novoj socijalnoj relevanciji muzeja, završen je također prijedlogom reformirane definicije, ali bez komponente sudjelovanja u razvoju. Čak ni Georges Henri Riviere, duhovni otac ekomuzeja u definiciji 1974. godine dakle nakon što je osnovan prvi ekomuzej, ne spominje eksplicite

razvoj. Tek ICOM-ova definicija iz 1974. godine, važeća i danas, definira muzej kao "neprofitnu stalnu instituciju u službi društva i njegovog razvoja". Zašto je važno da li je ova obveza navedena u samoj definiciji? Zato jer legislativa obvezuje i obično ujedno pokazuje razinu stručne svijesti u određenoj profesionalnoj sredini.

Identitet je razdjeljiv u prirodne, civilizacijske i kulturne vrijednosti. U posljednja dva stoljeća čovječanstvo je doživljavalo progres kao razvoj civilizacije (tehnologije i proizvoda odnosa) kao rastuće materijalno blagostanje. Pobjednička zapadna civilizacija, i u smislu dominacije nad drugim regijama svijeta i njihovim kulturama i u smislu dominacije nad prirodom, morala se u posljednjim decenijama definitivno odreći mitova koje je stvorila. Danas je jasno da je sintagma razvoja, progressa tj. napretka filozofska ili kulturološka kategorija koja svoj smisao traži u univerzalnoj euritmiji, a najmanje je tehnološki problem.

Takav pristup rezultat je totalne krize identiteta i suočavanja s kataklizmičkim posljedicama nekontroliranog tehnološkog razvoja.

Tehnicističko djelovanje izgubilo je prirodni regulatorni mehanizam čiji je zadatak kontempliranje potreba i razloga, a potom i anticipiranje posljedica akcije. Trebalo je proći gotovo stoljeće i pol da bi postalo jasno da muzejska ustanova nije samo ukras svijetlom oruđu pobjedonosne industrijske revolucije.

Danas, sve rasprave koje su obaviještene i koje se nastoje baviti središnjim problemima struke, naglašavaju razvojnu relevanciju muzejske ustanove. Izvan ovog makar kvazi-filozofskog (ne i pogrešnog!) razmatranja po kojem se muzej može prepoznati korektivni, kontradjelatni mehanizam, kao kibernetička činjenica (dakako uz ostale slične institucije) — postoji i novo poimanje razvoja. I najozbiljniji teoretičari budućnosti i analitičari sadašnjosti, slažu se da ulazimo u novu društvenu paradigmu tzv. kultumog društva, odnosno društva dominantno obilježenog kulturom. Upravo počinje i ova dekada kojoj, kao već nekim predhodećima, Unesco nastoji dati dominantnu liniju koja ima s jedne strane prepoznati stvarnost, a s druge odrediti prioritete kojima svijet mora obratiti posebnu pažnju: prepoznavajući globalne procese. Unesco je ovu dekadu nazvao dekadom kultumog razvoja.

Zanimljivo je koliko se četiri istaknute grupe ambicija već na prvi pogled tiču poslanstva suvremene muzejske ustanove: priznavanje kulturne dimenzije razvoja, afirmacija i bogaćenje kultumog identiteta, veće sudjelovanje u kultumom životu te promicanje međunarodne kulturne suradnje. Za potrebe ovog navrata bit će dostatno obratiti pažnju na prvu točku koja naglašava potrebu da se prizna kulturna dimenzija razvoja. U zemljama u kojima se muzeji, a naposljetku i cjelokupna kultura tretiraju kao potrošnja (unatoč deklarativnim nastupima političara), to će biti izuzetno teško.

Dominantne sile društva, gospodarstvo (kojem je prioritetan cilj profit) i politika (koja najprije nastoji ucvrstiti moć) lako će prihvatiti ozbiljnost muzejskog kapaciteta kad je riječ o razvijanju svih oblika patriotizma. Bit će im unekoliko jasna i potreba znanstvene dimenzije muzeja (ali se neće mnogo truditi da je podupru), a bar kad je riječ o manje razvijenim zemljama, vizije muzeja kao kontradjelatnog, demokratskog mehanizma uvida, obrazovanja i društvene samoregulacije, smatrat će tlapnjama (to prihvatljivijim što su dublje skrivene u stručnoj literaturi. I privrednici i političari se slažu, bar tako jasno izjavljuju, s obvezom transparency odlučivanja ali kad dođe do važnih odluka (s političkim, strateškim, ekološkim, recesijskim i sličnim efektima) one se prezentiraju kao gotove). Utopija je, dakle, očekivati da će u bližoj budućnosti muzeji moći biti dio mehanizma šire stručne i društvene verifikacije. Time društvena zajednica gubi nekoliko dragocjenih mogućnosti — od korištenja korektivnog feedbacka, do mogućnosti da motivira i mobilizira uvijek širok krug zainteresiranih do toga da donosi dugoročno iskoristive odluke, te da, također dugoročno, osnažuje pozitivan image središta moći. Obaviještenost je jedna od osnovnih karakteristika kultumog stanja. Kad je pak riječ o ekonomiji, — kulturni radnik je obično i produktivan radnik, onaj kome kolektivni interes nije ideološka prisila nego način poimanja egzistencije. Ako li je pak interes dominantnih političkih snaga usmjeren mudro k stvarnom prosperitetu zajednice, smatrat će više no dobrodošlim djelovanje kultumih institucija — dakle i muzeja. Napredan muzej razvija zdrav osjećaj solidarnosti unutar zajednice, na što naravno ukazuje svako povijesno

iskustvo, i djeluje kao živa demonstracija znanstveno utemeljene činjenice da je svaki napredak nužno uvjetovan tolerancijom. Muzej može odigrati ulogu homogenizacije pojedinih grupa u smislu predstavljanja povijesti kao njihovog negativnog iskustva u kojem se moraju neprestano pronalaziti motivi konflikta. Ako ne uči miru i jedinstvu različitosti kao formuli preživljavanja, povijest uskladištenja u našim muzejima, arhivima i bibliotekama je svjedočanstvo naše slabosti, a ne snage trajanja i napretka, onaj negativni kapital kojim se neprestano predajemo na raspolaganje silama primarnih instinkata: kroz istovremeno narastanje naših tehnoloških potencijala ova se tendencija pretvara u obećanu kataklizmu. Ove pak osobine uređenog i mirnog društvenog suživota različitih identiteta i različitih interesa kakvima muzejska ustanova može efikasno pridonijeti, razvojni su faktor par excellence.

Tradicionalno poimanje muzejske ustanove (iz same ustanove, a i iz okoline) vidi muzeje kao mjesta gdje se proučava (slavna!) prošlost i gdje su uskladišteni (a dijelom i izloženi) predmeti koji u toj prošlosti postoje. Tradicionalni muzej zadovoljava se stoga da dokumentira ono što je nestalo. U slijedećoj fazi, zdrav razum je dugo čekao struku da shvati kako je potrebno pravovremenom akcijom štoviše izbjeći stalnu sudbinu rekonstruiranja stvarnosti: dakle, muzej je u suvremenosti počeo tražiti buduću prošlost, kako bi tragovi vremena bili što svježiji i što rječitiji. Odatle pak, logično je bilo zakoračiti do još jednog pitanja koje postavlja zdrav razum. Ako muzej dokumentira recimo, jedan obrt u nestajanju — može li išta učiniti da ga sačuva u prirodnom ambijentu, dakle u stvarnom kontekstu i, ako je ikako moguće — u funkciji. Muzej se tu naravno pojavljuje kao ona vrsta društvene investicije (interes društva indicirala je struka!) kojom se torn konkretnom obrtu daje potrebna životna injekcija neophodna da premosti krizno razdoblje do eventualne ponovne aktualizacije (makar u sklopu kakve institucije "industrije naslijeđa"). Tradicionalni muzej, dakle, ne dopire u svojem načinu reagiranja dalje od predstavljanja alibija za razaranje, dalje od pokušaja da se muzejskom intervencijom opere nečista savjest zajednice (Tih je primjera prepun svaki etnografski muzej). Ukratko, muzej može, za potrebe jedne zajednice, za održanje slojevitosti posebnosti njenog identiteta, provesti efikasnu akciju kojom se osigurava preživljavanje ugroženih vještina ili kad je riječ o plastičnom izražavanju održanju specifičnog likovnog izraza. Formule za to su brojne, od utjecaja na lokalne ambicije, ukazivanja na mogućnosti, do obavljanja te (ili tih) djelatnosti u sklopu proizvodnog prezentacijskog pogona muzeja. To je, primjetit ćete, mnogo više od muzejske prodavaonice.

Primijećeno je u posljednje vrijeme (kako buja neortodoksni dio muzejske profesije ali i kako muzeji općenito, kao nikad, rastu u broju i veličini), — da muzejski sektor postaje svojim razvojem zanimljivo područje zapošljavanja. Britanske analize pokazuju daje riječ o sektoru koji je, primjerice, u razdoblju od 1981. do 1986. godine rastao za čitavih 20%.⁽³⁾ Ekonomske analize upućuju na to da je riječ o relativno ekonomičnim radnim mjestima, koja jednom kad postoji i zbirka i pogon koji je opslužuje, koštaju srazmjerno malo. Trenutno muzeji i galerije u Britaniji zapošljavaju oko 19.000 ljudi i ostvaruju prihod od 230 milijuna funti te zaradu od 141 milijuna. No, makar i impresivne, te cifre, a bit će tako u svakoj analizi razvojne ili ekonomske vrijednosti muzeja ne otkrivaju čitav niz nemjerljivih ili teško mjerljivih parametara njihove uloge. U istoj Britaniji, koja se pretvara u zemlju gdje tradicija predstavlja jedan od važnijih državnih prihoda, nastaju po statistici novi muzeji po jedan tjedno. Ustanovljeno je u jednom istraživanju koje se ticalo vrlo uspješnog muzeja tipa "Theme Park" u Branishu na sjeveru Engleske da je svako radno mjesto stvoreno u muzeju izravno uzrokovalo 1,7 radnih mjesta izvan muzeja.⁽⁴⁾ U toj logici koja je ovim podacima utemeljena samo na mjerljivim odnosima — nedostaje sve ono što se kao recimo dobar ili loš glas ne može mjeriti. Što je to što nas najefikasnije privlači nekom čovjeku? Isto ono što nas privlači u neku zemlju ili neki grad. Identitet. Onaj skup vrlo različitih osobina i njihovih odnosa, međusobno i prema van, koji taj identitet razlikuje od svih ostalih. U tom leži razlog zbog kojeg na mnogo mjesta u svijetu investicije u kulturne projekte vrlo prestižnih razmjera prethode namjeravanoj poslovnoj ekspanziji. Na mjestu gdje kulturna investicija ostvari stvaralačku intervenciju kroz djelovanje kvalitetnih programa nastaje bujna i sočna oaza: mjesto koje se zaobilazilo i kad je bilo riječi o đačkim ekskurzijama i kad se razmišljalo o gospodarskom ulaganju, postaje odjednom zanimljivo ili čak, "en vogue" — rastu cijene zemljišta, rastu pogoni i množe se razvojni planovi, a neophodan stručni kadar koji rado bira mjesto svojeg djelovanja odjednom počinje dolaziti. Muzeji su često srž takvog inicijalnog investiranja jer su zaduženi da podignu opći tonus, da uspostave jasan odnos prema identitetu mjesta. Oni i slične institucije pojavljuju se tako kao svojevrsni katalizator i "jocker" namjeravane "urbane

regeneracije" i unapređenja okoliša.

Treba li uopće, u svjetlu ovog obrazlaganja posebno isticati ulogu muzeja u rastućoj djelatnosti turizma? Italiju ili Austriju ili ma koju drugu zemlju ne posjećuju vojske turista da bi razgledali njihov prometni sistem ili njihove tvornice. Oni žele vidjeti različitost, ali onu koja je utemeljena i bremenita stvaralačkim nastojanjem čovjeka. Često ćemo, štoviše ustanoviti da te iste rijeke posjetilaca malo ili ništa imaju od nekih stvarnih sadržaja koje iz ovih ili onih razloga nisu u stanju prihvatiti i razumjeti: možda niti ne odu u muzeje ili, ako odu možda ništa nisu razumjeli, ali — nose u sebi ili spontanu ili sugeriranu fascinaciju, osjećaj za doživljaj različitosti, za dignitet razlikovanja i općenito govoreći — poštovanje pred svjedočanstvima ljudskog stvaralačkog truda. To sve, u prozaičnom efektu jako efikasno procjenjuje turistička privreda kao vrlo konkretan prihod. Govorimo li dakle o razvoju neke zajednice, pa makar pri tome ne imali iste ideje, — respektabilna materijalna činjenica kakvu čini zarada od turizma, zaslužuje da obratimo pomnu pažnju stvarnim protagonistima te industrije. Do sada se na razvoj turizma gledalo kao na problem agencijskog menagementa, kao na oblike potrebne organiziranosti čiji je efekt veća zarada. Potom je širen krug amatera, da bismo danas znali kako je turizam definitivno ugrožen samo onda kad posjetilac gubi motive dolaska. Dakako, ovdje je riječ o prikrivenim parametrima koje teško otkrivaju i detaljne ankete, ali mi ih dobro poznamo na djelu. Muzeji su onaj institucionalni oblik intervencije u identitet koji može ostvariti dragocjenu relevanciju lokalnoj sredini u kojoj djeluju, — koji može poslužiti kao vrlo suptilan i efikasan marketing određenog grada, regije ili zemlje. Ne bi trebalo, dakako, brkati novu muzejsku praksu s tradicionalnim muzejem superlativa, jer kulturni strani posjetilac, a na takvog će se sve više računati, — znade razlučiti što je stvarno stanje kulture, a što kulisa podignuta za vrijeme turističke sezone. Makar i usput, trebalo bi na ovom mjestu reći da je, kad se sve doista uzme u obzir, za turističku privredu najbolji muzej onaj koji je najbolje podešen lokalnom stanovništvu. Investicije u turističkoj privredi moraju obuhvatiti ove mehanizme identiteta, jer je identitet baš kao i svi ostali resursi, ograničen u svojem trajanju i kapacitetu.

Ako je škola mehanizam za prijenos socijalno formiranog znanja, muzej je, bar po fleksibilnosti i načelnoj pristupačnosti i više od toga: muzeji su, ispravno shvaćeno, medijator kolektivnog iskustva. Školi se ne može osporiti vitalna važnost za život društvene zajednice, ali treba uvidjeti da je muzejska ustanova jedna od onih koja kao komplementarni sistem školstva omogućuje prijenos kulturnih kodova, omogućujući time perpetuiranje identiteta — preživljavanje onih konstanti bez kojih bi bili (zavisno o čemu je riječ) prepušteni silama zaborava i propadanja. Nerijetko će teoretičari bar implicite proreći da školi predstoji ponešto od muzeja, a muzejima da im život, upravo zbog potrebe za fleksibilnim posredovanjem i distribucijom pozitivnog iskustva u budućnosti namjenjuje važnu ulogu. Malo je škola i malo muzeja koji uče mudrosti — dakle, načinu mišljenja, sublimiranju znanja u svojevrsan oblik novostečene inteligencije. Upravo taj oblik operacionalizacije prošlog iskustva bit će sve značajnija potreba razvojnih, pragmatičnih sila društva. Muzeji će biti među institucijama koje će nuditi dragocjen prilog razvoju mijenjajući mu kvalitetu u napredak (ako ovo posljednje jamči totalan, humanistički pristup koji implicira odgovoran izbor i etički utemeljene tehnološke mijene.).

Stvarna garancija razvoja je živa ekonomija i bogata kultura. U svijetu gdje stvarni rad postaje sve rjeđi oblik nadmetanja, ostaje nam jedino stanje permanentnog informatičkog rata. Kad je riječ o informacijskom potencijalu, a to je stvarna moć, njemu je središnji dio upravo identitet. I ovdje se, čini se logično, ponovno vraćamo magistralnoj ulozi svih društvenih mehanizama koji će osiguravati trajanje identiteta, a to je više no relevantno za poimanje razvoja.

Novi muzeji bit će sve više koncipirani kao centri za baštinu i lokalni razvoj. Tradicionalne muzealce će to proširenje njihove profesije više ljutiti nego veseliti, ali riječ je o ekskluzivizmu kojeg će u praksi polako brisati nove generacije kustosa (obrazovanje specifično za posao u muzejskoj ustanovi) i život sam. Ono što je potajni san revolucionarnih reformista i potajni strah tradicionalista, dakle ukidanje, ugrožavanje ili degradiranje dobrih tradicionalnih muzeja više je znak obostranog nesnalaženja u vremenu bremenitom promjenama i (baš zato) vremenu rastuće važnosti muzejskih ustanova.

I—još nešto — kad je riječ o ulozi muzeja u razvoju, ili (kako bih radije rekao) u napretku. Izvlačenje

muzeja na glavnu medijsku pozornicu, stvaranje obaveza na "shomanship" nije ni dobro ni loše, jer je sve, uvijek i ponovno, samo pitanje mjere. Ali, zahtijevanje medijske dinamike pod uvjetom da se sami pobrinu za financiranje sredstava, — stavlja muzeje u tako delikatnu i, rekao bih, opasnu situaciju (za njihov vlastiti integritet i integritet identiteta kojem su izraz) da bi moglo doći do katastrofalne degradacije struke. To je, ako se tako gleda, zanimljiva situacija u kojoj je potrebno i moguće dokazati da je struka u krizi unatoč prvoj eksploziji rasta. Jedine snage otpora dominantnim silama društva koje određuju parametre razvoja i društva i njegovih muzeja bit će stručno obrazovanje i autonomija muzejske djelatnosti. Muzejske institucije ulaze u eru koja će im podariti naoko blagoslovljenu kvalifikaciju: "business relevance". Ne mislim da bismo tu vezu mogli ili čak trebali izbjeći, ali držim da bi u korporativnom projektu nove ere morali izbrojiti, bar kao sektor kulture, 51% konceptualnih dionica. To je svakodnevica našeg poslanstva.

Zagreb, 19.3. 1991.

DR. TOMISLAV ŠOLA

SAŽETAK

MUZEJ I RAZVOJ

Povijest muzejske institucije u njenom modernom obliku vrlo je kratka, dva-tri stoljeća — ovisno o procjeni i dijelu svijeta. Ako protooblike muzejske djelatnosti označimo muzejima I. vala (parafrazirajući Tofflerovu podjelu civilizacije), tradicionalne muzeje iz vremena nastanka i procvata industrijske civilizacije muzejima II. vala, — onda je reformiranje muzeja informatičke ere moguće imenovati muzejima III. vala. Tek unutar te institucionalne sintagme možemo govoriti o muzejima koji su postali svjesni svoje šire relevancije prema društvenim procesima. Nova definicija muzejskog poslanstva simbolično je označena nestankom ekomuzeja, a nešto nakon njihove pojave (1974.) obnovljena definicija muzeja u Statutu Međunarodnog savjeta muzeja (ICOM - Unesco) označava muzeje kao "neprofitnu ustanovu u službi društva i njegovog razvoja". Sve do tada, pojam razvoja je bio ograničen na pojam civilizacije, kao razvoj tehnologije i proizvodnih odnosa. Izuzevši avangardne tvrdnje, kultura je smatrana posljedicom (materijalnog) prosperiteta pobjedničke civilizacije. Danas pak, nakon što je pao mit takvog progresa koji nas je doveo do lančanih entropijskih procesa, — u razvoju se govori o nuznoj širini koja podrazumijeva kvalitetu života kad je riječ o odnosu kulture i civilizacije prema ideji razvoja, — događaju se u svijetu korjenite promjene. Unesco koji registrira te globalne procese u zaokretima svoje dugoročne politike, opredijelio se da ovo desetljeće nazove "dekadom kulturnog razvoja". Ne bi smjelo promaći da se unutar stare paradigme industrijskog društva moglo legitimno govoriti jedino o razvoju kulture, pa se sljedstveno toj inovaciji govori o prvoj smjernici o "priznavanju kulturne dimenzije razvoja". Dilema o pasivnom ili aktivnom muzeju time je dobila argumente koji je čine osnovnim pitanjem prosperiteta struke. Odgovor po kojem je muzej jedan od mehanizama korektivnog uvida i demokratskog odlučivanja u paralelnim silama promjene i rasta, dobiva svakodnevno potvrdu u novoj praksi muzeja. Zbog brzine rasta samog sektora, muzeji postaju zanimljivi i kao mjesto zaposljavanja i kao institucije koje, jednom ustanovljene, stvaraju oko sebe nove potrebe i, sasvim konkretno — radna mjesta. Do sada se, doduše malo, govorilo o posrednim koristima muzeja za razvoj neke sredine, ali danas su muzeji već postali dio primarne investicije za razvoj. Razvoj muzejskog medija, sve jače obaveze na djelovanje u životu zajednice pa i očekivanja da dadu konkretan prilog napretku društva, stavljaju muzeje u položaj nove važnosti, ali ih izlažu i novim opasnostima "ucjene" od strane onih koji su jedini u mogućnosti financirati tako povišenu razinu angazmana i aktivnosti.

DR. TOMISLAV ŠOLA

ZUSAMMENFASSUNG

DIE MUSEEN UND DIE ENTWICKLUNG

Die Geschichte der musealen Einrichtungen, in der modernen Form wie wir sie heute kennen, ist sehr

kurz — sie erstreckt sich auf zwei-drei Jahrhunderte je nach dem, wer und wo die Einschätzung gemacht hat. Wenn man die Prototype der musealen Tätigkeit als Museen der I. Welle bezeichnet (um Tofflers Einteilung der Zivilisation zu paraphrasieren), und die traditionellen Museen aus der Entstehungs — und Blütezeit der industriellen Zivilisation als Museen der II. Welle, dann ist es möglich, die reformierten Museen des Informationszeitalters als Museen der III. Welle zu bezeichnen. Erst im Rahmen dieses institutionalen Syntagmas kann von Museen die Rede sein, die sich ihrer größerer Relevanz hinsichtlich der gesellschaftlichen Vorgänge bewußt geworden sind. Die neue Definition der musealen Mission ist symbolisch durch die Gründung des Ökomuseums und die etwas später (1974) erneuerte Definition des Museums durch die Satzung des Internationalen Museumsrates (ICOM-UNESCO) gekennzeichnet wodurch die Museen als "unprofitable Einrichtungen im Dienste der Gesellschaft und deren Entwicklung" bestimmt sind.

Früher war der Begriff Entwicklung ausschließlich der Zivilisationsbestimmung vorbehalten, und zwar als Entwicklung der Technologien und Produktionsverhältnisse. Abgesehen von den avantgardistischen Behauptungen wurde die Kultur als Folge der (materiellen) Prosperität der Siegerzivilisation behandelt. Heute jedoch, als Mythos von dieser Prosperität, die zu Kettenentropieprozesse führte, zersplittert ist, wird die Entwicklung von einem breiteren Standpunkt behandelt, der auch die Qualität des Lebens voraussetzt. Wenn es sich um die Einstellung der Kultur und Zivilisation zur Idee der Entwicklung handelt, sind in der Welt grundlegende Änderungen festzustellen. Die UNESCO, von der diese globalen Vorgänge registriert werden, faßte den Entschluß, im Rahmen ihrer langfristigen Politik dieses Jahrzehnt "Das Jahrzehnt der kulturellen Entwicklung" zu bezeichnen. Es dürfte nicht außer Auge gelassen werden, daß im Rahmen des alten Paradigmas der industriellen Gesellschaft legitim nur von einer Kulturentwicklung die Rede sein konnte, so daß gemäß dieser Innovation in der ersten Richtlinie von der "Anerkennung der kulturellen Entwicklungsdimension" gesprochen wird. Die Lösung des Dilemmas, ein passives oder aktives Museum, wurde so durch Argumente bekräftigt, wodurch die Grundlagen für die Weiterentwicklung unserer Branche gegeben sind. Die Lösung, wonach das Museum einen Mechanismus zur korrektiven Einsicht in und demokratische Entscheidungsweise über die Parallele zu den Änderungen — und Wachstumskräften darstellt, wird jeden Tag in der neuen Museumspraxis bestätigt. Da sich dieser Teilbereich rasch entwickelt, steigt auch das Interesse für Museen als Arbeitgeber und als Einrichtung, die, einmal gegründet, immer wieder neue Bedürfnisse herbeischafft, oder genauer gesagt — Arbeitsplätze. Bis zur jüngsten Zeit hat man zwar wenig darüber gesprochen, daß die Umgebung einen direkten Nutzen vom Museum haben kann, aber gegenwärtig setzte sich die Einsicht durch, daß die Museen eine primäre Entwicklungsinvestition darstellen. Die Entwicklung des musealen Mediums, die immer mehr ausgeprägte Pflicht, am Leben der Gemeinschaft mitzuwirken, sowie die Erwartung, einen konkreten Beitrag dem gesellschaftlichen Fortschritt leisten zu müssen, versetzen die Museen in die Lage, immer mehr an Bedeutung zu gewinnen, jedoch auch in die Gefahr, von denjenigen "erpreßt" zu werden, die alleine im Stande sind, diese erhöhte Bedürfnisse zu finanzieren.

1. Šola, Tomislav. Prema suvremenoj koncepciji muzeologije. — *Informatologia Yugoslavica* (Zagreb), 1983., 15.
2. Unescov okrugli stol na temu muzeja u Latinskoj Americi, Santiago de Chile, 20.-31. svibnja 1972.
3. Lord, Barry; Dexter Lord — Gail; Nicks, John. *The Cost of Collecting - Collection Management in UK Museums*. Izvještaj narucen od Office of Arts and Libraries, 1989.
4. Johnson, Peter; Thomas, Barry. *Assesing the impact of a museum on the local economy*. — *Breaking New Ground: A Conference on Current Research in Museum Studies*. — University of Leicester, 8.-11. travnja 1990.